

2. Ο Ηράκλειος και η δυναστεία του (610-717): Εσωτερική μεταρρύθμιση και αγώνας επιβίωσης

Όροι – κλειδιά

Σλάβοι – Πέρσες – Τίμιος Σταυρός – μεταρρύθμιση – θέματα – στρατιωτικά κτήματα – στρατηγός – εξελληνισμός – πιστός εν Χριστώ βασιλεύς

α. Το Βυζάντιο σε κρίση

- Πολύπλευρη **κρίση** στο Βυζάντιο στα τέλη του 6^{ου} και στις αρχές του 7^{ου} αιώνα:

- Λοιμοί
- Κακές σοδειές
- Σεισμοί
- Εισβολές εχθρών (Σλάβων, Περσών) στα εδάφη της αυτοκρατορίας

Έχουν ως συνέπειες

- Εγκατάλειψη ή παρακμή των πόλεων
- Μείωση πληθυσμού
- Παρακμή του εμπορίου
- Μείωση της κυκλοφορίας του χρήματος
- Παραμέληση του στρατού

- Ήταν ανάγκη **να κινητοποιηθούν όλες οι δυνάμεις του κράτους** για την αντιμετώπιση της κρίσης, με μια ριζική **μεταρρύθμιση**.
- Το έργο αυτό ανέλαβε και έφερε σε πέρας ο αυτοκράτορας **Ηράκλειος (610-641)** και η δυναστεία του.

β. Η αντεπίθεση του Ηρακλείου

- Ο Ηράκλειος, ως **στρατηγός-αυτοκράτορας**:
 - Ανέλαβε την **ηγεσία του στρατού** και τον αναδιοργάνωσε.
 - **Ενισχύθηκε** οικονομικά από την **Εκκλησία**.
 - Έκανε συνεχείς **εκστρατείες** (με θρησκευτικό χαρακτήρα) **κατά των Περσών** (622-628) και έφερε πίσω στα Ιεροσόλυμα τον **Τίμιο Σταυρό** που είχαν πάρει οι Πέρσες (630).
 - **Συνέτριψε** τους Πέρσες στη **μάχη της Νινευί** και πήρε πίσω όλες τις βυζαντινές επαρχίες της Εγγύς Ανατολής.
 - **Νίκησε** (ο στρατός του) τους Αβάρους και τους Σλάβους, όταν, σε συνεννόηση με τους Πέρσες, πολιορκήσαν την Κωνσταντινούπολη (626).

γ. Θέματα και εξελληνισμός του κράτους

- Οι αραβικές επιθέσεις** και κατακτήσεις σκιάζουν τα τελευταία χρόνια του Ηράκλειου.
- Οι ανάγκες για την άμυνα οδηγούν σε ένα νέο διοικητικό σύστημα που στηρίζεται στα **θέματα** (= μεγάλες διοικητικές περιφέρειες με δικό τους στρατό).
- Στον θεματικό στρατό υπηρετούσαν **ελεύθεροι αγρότες**:
 - Το κράτος τούς παραχωρούσε **στρατιωτικά κτήματα** (= **στρατιωτόπια**).
 - Οι αγρότες-στρατιώτες συντηρούσαν τις οικογένειες και αγόραζαν τον οπλισμό τους, με τα έσοδα από τα στρατιωτικά κτήματα.
- Ο **θεματικός στρατός** αντικατέστησε με επιτυχία τον **παλιό μισθοφορικό στρατό**.
- Σε κάθε **θέμα** ο **στρατηγός** ασκούσε την **πολιτική και στρατιωτική εξουσία**.

- Στα χρόνια αυτά η αυτοκρατορία **εξελληνίζεται**:
 - Η **ελληνική** γίνεται η **επίσημη γλώσσα του κράτους** (στην πολιτική και στρατιωτική διοίκηση).
 - Ο Ηράκλειος πρώτος (μετά τις νίκες του κατά των Περσών) υιοθετεί τον τίτλο «**βασιλεύς**», με την προσθήκη «**πιστός εν Χριστῷ**».

Οι αλλαγές αυτές **σηματοδοτούν** συμβολικά το **τέλος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας** και την **αρχή της μεσαιωνικής ελληνικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας**.

Ερωτήσεις

1. Πού οφείλεται η κρίση που παρουσιάστηκε στο Βυζάντιο στα τέλη του 6^{ου} και στις αρχές του 7^{ου} αιώνα;
2. Ποιες ήταν οι συνέπειες της κρίσης που εμφανίστηκε στο Βυζάντιο στα τέλη του 6^{ου} και στις αρχές του 7^{ου} αιώνα;
3. Να επισημάνεις παράγοντες που συνέβαλαν στη νίκη του Ηρακλείου κατά των Περσών.
4. Ποια ανάγκη υπαγόρευσε την καθιέρωση του νέου διοικητικού θεσμού, των θεμάτων;
5. Τι ήταν τα θέματα και πώς διοικούνταν;
6. Πώς συνέβαλε ο θεσμός των θεμάτων στην άμυνα του Βυζαντινού κράτους;
7. Ποιες αλλαγές σηματοδοτούν το τέλος της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και την αρχή της μεσαιωνικής ελληνικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας;
8. Τι σηματοδοτούν η καθιέρωση της ελληνικής γλώσσας ως επίσημης γλώσσας του κράτους και ο τίτλος που υιοθέτησε ο Ηράκλειος: «πιστός εν Χριστῷ βασιλεύς»;
9. Γιατί ο Ηράκλειος απεικονίζεται ως Δαβίδ; Πώς εξηγείται ο παραλληλισμός;